न त्वं श्रेष्ठोऽसि नो व्यान समानस्तु वशे तव । प्रचचार पुनर्व्यानः समानः पुनरब्रवीत् । ००

श्रेष्ठोऽहमस्मि सर्व्वेषां श्रूयतां येन हेतुना ।

मयि प्रलीने प्रलयं व्रजन्ति सर्व्वे प्राणाः प्राणभृतां शरीरे । मयि प्रचीर्णे च पुनश्चरन्ति श्रेष्ठो ह्यहं पश्यत मां प्रलीनं ।

समानः प्रचचाराथ उदानस्तमुवाच ह । श्रेष्ठोऽहमस्मि सर्व्वेषां श्रूयतां येन हेतुना ।

मयि प्रलीने प्रलयं व्रजन्ति सर्व्वे प्राणाः प्राणभृतां शरीरे । मयि प्रचीर्णे च पुनश्चरन्ति श्रेष्ठो ह्यहं पश्यत मां प्रलीनं ।

ततः प्रालीयतोदानः पुनश्च प्रचचार ह । प्राणापानौ समानश्च व्यानश्चैव तमब्रुवन् । ००५

उदान न त्वं श्रेष्ठोऽसि व्यान एव वशे तव ।

॥ ब्राह्मण उवाच ॥ ततस्तानब्रवीद्ब्रह्मा समवेतान् प्रजापतिः । सर्व्वे श्रेष्ठा न वा श्रेष्ठाः सर्व्वे चान्योन्यधर्म्मिणः ।

सर्व्वे स्वविषये श्रेष्ठाः सर्व्वे चान्योन्यधर्म्मिणः । इति तानब्रवीत् सर्व्वान् समवेतान् प्रजापतिः ।

एकः स्थिरश्चास्थिरश्च विशेषात् पञ्च वायवः । एक एव ममैवात्मा बहुधाऽप्युपचीयते ।

परस्परस्य सुहृदो भावयन्तः परस्परं । स्वस्ति व्रजत भद्रं वो धारयध्वं परस्परं । ०१०

इति श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्व्वणि अनुगीतापर्व्वणि ब्राह्मणगीतायां त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥

॥ ब्राह्मण उवाच ॥ अत्राप्युदाहरन्तीममितिहासं पुरातनं । नारदस्य च संवादमृषेर्द्देवमतस्य च ।

॥ देवमत उवाच ॥ जन्तोः संजायमानस्य किं नु पूर्व्वं प्रवर्त्तते । प्राणोऽपानः समानो वा व्यानो वोदान एव च ।

॥ नारद उवाच ॥ येनायं सृज्यते जन्तुस्ततोऽन्यः पूर्व्वमेति तं । प्राणद्वन्द्वं हि विज्ञेयं तिर्य्यगूर्द्ध्वमधश्च यत् ।

॥ देवमत उवाच ॥ केनायं सृज्यते जन्तुः कश्चान्यः पूर्व्वमेति तं । प्राणद्वन्द्वञ्च मे ब्रूहि तिर्य्यगूर्द्ध्वमधश्च यत् ।

॥ नारद उवाच ॥ संकल्पाज्जायते हर्षः शब्दादपि च जायते । रसात्संजायते चापि रूपादपि च जायते । ०१५

शुक्राच्छोणितसंसृष्टात्पूर्व्वं प्राणः प्रवर्त्तते । प्राणेन विकृते शुक्रे तथाऽपानः प्रवर्त्तते ।

शुक्रात्संजायते चापि रसादपि च जायते । एतद्रूपमुदानस्य हर्षो मिथुनमन्तरा ।

कामात्संजायते शुक्रं कामात्संजायते रजः । समानव्यानजनिते सामान्ये शुक्रशोणिते ।

प्राणापानाविदं द्वन्द्वमवाक्चोर्द्ध्वञ्च गच्छतः । व्यानः समानश्चैवोभौ तिर्य्यग्द्वन्द्वमुच्यते ।

अग्निर्वै देवताः सर्व्वा इति देवस्य शासनं । संजायते ब्राह्मणस्य ज्ञानं बुद्धिसमन्वितं । ०२०

तस्य धूमस्तमो रूपं रजो भस्मसु तेजसः । सर्व्वं संजायते तस्य यत्र प्रक्षिप्यते हविः ।

सत्त्वात्समानो व्यानश्च इति यज्ञविदो विदुः । प्राणापानावाज्यभागौ तयोर्म्मध्ये हुताशनः ।

एतद्रूपमुदानस्य परमं ब्राह्मणा विदुः । निर्द्वन्द्वमिति यत्त्वेतत्तन्मे निगदतः शृणु ।

अहोरात्रमिदं द्वन्द्वं तयोर्म्मध्ये हुताशनः । एतद्रूपमुदानस्य परमं ब्राह्मणा विदुः ।

सच्चासच्चैव तत् द्वन्द्वं तयोर्म्मध्ये हुताशनः । एतद्रूपमुदानस्य परमं ब्राह्मणा विदुः । ०२५

ऊर्द्ध्वं समानो व्यानश्च व्यस्यते कर्म्म तेन तत् । तृतीयन्तु समानेन पुनरेव व्यवस्यते ।

शान्त्यर्थं व्यानमेकञ्च शान्तिर्ब्रह्म सनातनं । एतद्रूपमुदानस्य परमं ब्राह्मणा विदुः ।

इति श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्व्वणि अनुगीतापर्व्वणि ब्राह्मणगीतायां चतुर्व्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥